

י הודה קופרמן / מכללה "ירושלים" לבנות, ירושלים

## [א] שבת של מרה - שם שם לו חק ומשפט

פעמיים לפני מתן תורה דובר על מצות השבת: בין המצוות שניתנו במרה (שמות טו), ובקשר עם ירידת המן (שם טז). ואולם חז"ל כבר הראונו כי עוד לפני יציאת מצרים ידעו בני ישראל את מצוות השבת ואף שמרוה.

### (א) שמות רבה (פרק א, לב)

וירא ('וירא בסבלותם', 'וירא' - שמות ב, יא), מה ראה? אמר רב: ישב משה וחשב מבריאת העולם וידע איזה יום שבת. מיד הלך אצל פרעה, אמר לו: אתה רוצה שיעשה מלאכתך ובנייניך וישלם, הנח להם בכל ז' ימים שינוחו יום אחד, כדי שיוכלו לעשות. אמר לו פרעה: לך עשה, וכן עשה. ומנין שכך הוא? כי כך אמר להם במרה: 'ראו כי ה' נתן לכם השבת', לא אמר נותן לכם, אלא נתן לכם - במצרים.

ומבאר בעל זית רענן בפירושו לילקוט את מהות ה'שבת' ההיא. ואע"ג ששמרו שבת במצרים, לא נחו אלא מעבודה, אבל לא מאכות ותולדות (של ל"ט מלאכות). שבת של בני נוח היתה זאת עליה המליץ משה אצל השלטונות המצריים, כך שבצאתם מארץ מצרים עוד לא שמרו שבת של ישראל.

### (ב) סדר עולם רבה (פרק ה)

מים סוף נסעו למרה שנאמר: 'ויבואו מרתה' וגו'. ואמר: 'שם שם לו חק ומשפט' (שמות טו, כה) שם ניתנו לישראל עשר מצוות, ז' מהן שנצטוו לבני נוח... הוסיפו עליהם ישראל באותה שעה שבת ודינין וכיבוד אב ואם...<sup>1</sup>

<sup>1</sup> ובסדר עולם זוטא מדובר על 'שבת, פרה אדומה, ודינים'. על יסוד זה כתב גם רש"י בפירושו לתורה (שמות טו, כה, ד"ה שם שם לו): שבת ופרה אדומה ודינין. אין צורך, איפוא, בהברקה של בעל תורה תמימה הרואה כאן טעות המעתיקים שראו בטכסט של רש"י כ"א (=כיבוד אב) והעתיקו לפ"א (=פרה אדומה)! רש"י צירף את שני המקורות האלה של חז"ל והיו לפירוש אחד בשמות

ממרה נסעו לאילים (שם פסוק כז) ומאילים נסעו לאלוש שנאמר: 'ויסעו מאילים ויבואו עדת בני ישראל מזכר סין' (שם טז, א) הוא אלוש<sup>2</sup> 'בחמישה עשר יום'... (שם, שם) ובאלוש ניתנה להם השבת, ושם עשו שבת ראשונה שנאמר: 'וישבתו העם ביום השביעי' (שם פסוק ל).

### (ג) וחז"ל (סנהדרין נו, ע"ב) מגלים את המקור בתורה למצוות שבת במרה

תניא: עשר מצוות נצטוו ישראל במרה, שבע שקיבלו עליהם בני נוח, והוסיפו עליהם דינים ושבת וכיבוד אב ואם. דינים דכתיב, 'שם שם לו חק ומשפט', שבת וכיבוד אב ואם, דכתיב: 'כאשר צוך ה' אלוקיך' (דברים ה פסוקים טו, טז בעניין שבת ובעניין כיבוד אב ואם) ואמר רב יהודה: 'כאשר צוך' - במרה.

והרב אליהו מזרחי מבאר למה עלינו לפרש 'כאשר צוך' של ספר דברים על התקופה שלפני מתן תורה, ולא על מתן תורה עצמו (של פרשת יתרו).

### (ד) הרא"ם (שמות טו, כה)

...וליכא למימר דמשה אמר להו בערבות מואב (בדברות השניים) 'כאשר צוך' - דמשה לא מאליו היה שונה להם משנה תורה ומזהירם על מידותיה ועל מצוותיה, אלא כמו שקיבלה הוא היה חוזר ומגיד להם. וכל מה שכתב בדברות אחרונות היה כתוב על הלוחות. וכך שמע מסיני...

גם ספר דברים הוא 'על פי ה' ביד משה', כך שהדברות השניים הם זהים עם הדברות הראשונים, וכל שינוי שבהם יובן על פי מדרשי חז"ל, כשם שדורשים כל שינוי או 'סתי' רה' בפרקי ההלכה השונים בתורה.

משפטים כד, ד"ה: 'ואת כל המשפטים': ו' מצוות שנצטוו בני נוח ושבת וכיבוד אב ואם וסרה אדומה ודינין שניתנו במרה. השינויים בפירוש רש"י במקומות השונים תלויים, איסוא, בשיקולים של פרשנות אצל פרשנדתא - על כל פנים אין צורך להכניס את האלמנט של טעות הדפוס, כפי שמציע הרב ברוך הלוי אפשטיין וצ"ל.

2 במדבר לג, י"ד: 'ויסעו מים סוף ויחנו במדבר סין', ויסעו ממדבר סין ויחנו בדבקה, ויסעו מדבקה ויחנו באלוש, ויחנו ברפידים ולא היה שם מים לעם לשתות'.

3 אבל במכילתא דרבי ישמעאל פרשת ויסע מובאת דעה זו בשם רבי יהושע בלבד. חולק עליו בר פלוגתיה רבי אלעזר המודעי המפרש 'חק' אלו דיני אונסין ודיני קנסות ודיני חבלות. עיין שם במכילתא ובפירוש זית רענן ובפירוש הר אפרים. ועיין גם בפירוש משך חכמה ד"ה ושם נסחו ביאור שיטות ר' אלעזר המודעי ור' יהושע לשיטתם בסוגיא כאן ובכל הש"ס.

ואברבנאל מבאר לשם מה ניתנו לבני ישראל דוקא מצוות אלו, טרם בואם להר סיני.

(ה) פירוש אברבנאל על התורה (שמות טו)  
 כאשר ראו ישראל שינוי טבע המים, הכירו וידעו שהקב"ה חידש את עולמו ובראו אחר שלא היה, ולכן צוה שם להם את השבת המורה על החידוש. וגם הורה להם הפועל ההוא הניסוי שפלט ומאזני משפט לה להיות עזרה בצרות לעבדיו הבוטחים בו, וזו היא פינת הידיעה ופינת ההשגחה האלוקית לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו, והוא עיקר הדינים כולם.

(ו) ומבארים חז"ל (שבת פז, ע"ב) את מהות מצוות השבת שניתנה במרה...  
 דכתיב: 'כאשר צוך ה' אלוקיך' (דברים ה, טו) ואמר רב יהודה אמר רב: 'כאשר צוך' במרה. אשבת איפקוד, אתחומין לא איפקוד, ומר סבר אתחומין נמי איפקוד.

אם ניתנה מצוות שבת כבר במרה, בהיקף זה או אחר, עלינו להבין למה לא החשיב את שמירת אותן השבתות ששמרו בני ישראל בין מרה ובין יצאו מן העם ללקוט בפרשת המן, וכיצד יכלו חז"ל לומר כי לא שמרו בני ישראל אפילו שבת אחת! אחרי שעברו בני ישראל את ים סוף בכ"א בניסן באו למרה בכ"ד בו, ובמרה שם שם לו חק ומשפט. ממרה, 'ויבואו אילמה... ויחנו שם', ומאילם 'ויסעו... ויבאו... אל מדבר סין... בחמישה עשר יום לחודש השני לצאתם מארץ מצרים'. רק אז החלה פרשת המן, בה נצטוו שנית על השבת שחלה בכ"ב באייר, ואשר אותה חיללו אלה אשר יצאו ללקוט.

(ז) בבלי שבת ק"ח, ע"ב

אמר רב יהודה אמר רב: אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהם אומה ולשון, שנאמר: (שמות טז, כז) 'זיהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט' וכתיב בתריה (אחריו) 'ויבא עמלק'.

(ח) תוספות שבת פז, ע"ב (ד"ה כאשר צוך במרה)

ואם תאמר, וכיון שבמרה איפקוד שבת, היכי אמרינן בפרק כל כתבי (שבת ק"ח, ע"ב) אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהן אומה ולשון וכו'... אמאי קרי להאי שבת ראשונה, כיון דבמרה נצטוו. והא לא היתה שבת ראשונה דמעיקרא כתיב (שמות טז, א) 'ויסעו מאילים ויבאו' (כל עדת בני ישראל אל מדבר סין אשר בין אלים ובין סיני בחמישה עשר יום לחודש

השני לצאתם מארץ מצרים... וילוננו... מי יתן מותנו... בשבתנו על סיר הבשר... ויאמר ה'... הנני ממטיר לכם לחם מן השמים... והיה כיום השישי... והיה משנה'. ואמרינן בסמוך דאותו היום (ט"ו באייר) שבת היה, (כך שכבר שמרו שבת לפני שקיבלו את המן).

### (ט) ומקשה עוד הנצי"ב בפירושו לספרי (פ' קיג)

ולי קשה יותר (מאשר קושיית התוספות), למאן דאמר אתחומין גם כן איפקוד במרה, היאך באו משה וישראל למדבר סין בשבת?

כדי להשיב על הקושיות הנ"ל נשים לב ללשונו של בעל סדר עולם רבה הרואה כי 'נצטוו' במצוות שבת במרה, וכי 'ניתנה להם השבת' באלוש. גם בעל סדר עולם זוטא רואה הבדל בין שבת של מרה לבין שבת של נתינת המן באמרו: 'בחודש השני ניתנו לישראל במרה מקצת פרשיות של התורה שיתעסקו בהם'.

### (י) וכן בפירוש רש"י על התורה

במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם, שבת ופרה אדומה ודינין.

### (יא) ומדייק הרמב"ן (שמות שם) בלשון רש"י

...והיא דעת רבותינו. ואני תמה למה לא פירש כאן החוקים האלה והמשפטים ויאמר 'וידבר ה' אל משה, צו את בני ישראל' כאשר אמר בפרשיות הנזכרות למעלה 'דברו אל כל עדת בני ישראל' (בעניין פסח מצרים, שמות יב, ג). וכן עשה בכל המצוות כאוהל מועד בערבות מואב ופסח מדבר (= פסח שני). ולשון רש"י שאמר 'פרשיות שיתעסקו בהם', משמע שהודיעם החוקים ההם, ולימד אותם, 'עתידיד הקב"ה לצוות אתכם בכך', על דרך שלמד אברהם אבינו את התורה. והיה לו להרגילם במצוות ולדעת אם יקבלו אותם בשמחה ובטוב לבב, והוא הנסיון שאמר - 'שם נסהו'.

ומצביע בעל תורה תמימה על הצלחת הפעולה המיוחדת הזאת, ללמד את בני ישראל את המצוות בצורה כזאת שיסכימו לקבלן על עצמם בשמחה.

### (יב) תורה תמימה (שמות טו עיף לו)

ודע דמה שאנו נוהגים בתפילת יום טוב שחל בשבת ובקידוש להוסיף מלות 'באהבה וברצון', הוא מפני שכל המצוות ובכללם המועדים ניתנו בסיני ובכפיית ההר כנודע, אבל מצוות שבת ניתנה במרה באהבה וברצון בלא אונס, ולכן מוסיפים בזכרון שבת - 'באהבה וברצון'.

בעוד שהרמב"ן, בפרשו את דברי רש"י (ובעקבותיו הולך גם גדול מפרשיו של רש"י, הרא"ם), רואה כי לא נצטוו בני ישראל על שמירת השבת, אלא קיבלו את הלכות שבת 'שיתעסקו בהן', מוכן בעל גור אריה לראות כי אמנם נצטוו בהלכות שבת הלכה למעשה. עם כל זאת אין לראות סתירה בין עמדה זאת ובין דברי הז"ל שבני ישראל שמרו את השבת הראשונה.

שונה מצווה זו שינוי מהותי מכל המצוות שניתנו בסיני, כך ששמירתה אחרי מרה ולפני פרשת המן אינה נחשבת כשמירת מצוות שבת. חילול השבת הראשונה אחרי פרשת המן, נחשבת, איסוא, לחילול השבת הראשונה של בני ישראל, כך שיכולים לשלוט בהם אומות ולשונות.

### (יג) פירוש הגור אריה (שמות טו, כה)

לא קשיא מידי, דשבת דמרה לא היה רק בעל פה, וזה לא נקרא 'ראשונה' מה שנצטוו בעל פה. שהרי לא כתיב שבת בפירוש בתורה, רק מרבינן ליה מ'כאשר צוך', וזה בעל פה, כמו 'וזבחת מבקרך וצאנך כאשר ציויתך' (דברים יב, כ) כמו שיתבאר לקמן (שממש לומדים את מצוות שחיטה) ולא נקרא שבת ראשונה. דעל כרחך צריך אתה לומר שאין אלו מצוות נחשבות ממצוות התורה, רק (= אלא הן נחשבות) כמו ז' מצוות לבני נוח, שאין זה שם תורה עליו. דאין לתת תחילה תורה שבעל-פה, כי התורה שבעל פה היא פירוש תורה שבכתב. ולפיכך אלו המצוות אין שם תורה עליהן. ולפיכך הוצרך לחזור ולצוות עליהם כמו כל המצוות של בני נוח. ובכך נצטוו (אח"כ) בתורה שבכתב, כי המצוות שנצטוו במרה אינם ממצוות התורה נחשבות, רק כמו מילה לאברהם וגיד הנשה ליעקב וז' מצוות לבני נוח, שהרי אין תורה שבעל פה קודם לתורה שבכתב.

אף בעל הט"ז ('דברי דוד') רואה כי אמנם נצטוו על מצוות שבת במרה. אולם עדיין אין השבת שבינה ובין ירידת המן נחשבת כ'שבת ראשונה', מאחר ולא נצטוו על פרטיה באותו מעמד במרה. המצווה מקבלת תוקף של תורה רק כשידועה היא בכל-ליה בדקדוקיה ובסרטיה, כך ששמירת אותה שבת ראשונה כללית, אינה נחשבת כשבת ראשונה.

### (יד) דברי דוד [ט"ז] שמות טו, כח, שם שם לו

...ונראה לתרץ, ד'שבת ראשונה' דקאמר, לאו ראשונה לאזהרת שבת בכלל קאמר, אלא ראשונה למצווה שנצטוו עליה בפרט, דהיינו שביום השבת לא יצאו ללקוט המן, דכתיב — 'ששת ימים תלקטוהו, וכיום השביעי שבת לא יהיה בו', ממילא לא יהיה היתר לצאת וללקוט. כמו שפירש"י על 'למען אנסנו', דהיינו, שלא יצאו ללקוט, אלא דאח"כ נתוסף אזהרה ד'לא יצא איש ממקומו ביום השביעי', (שהיא אזהרה נוספת אף היא כתובה בתורה

שנכתב). וכבר ידעו גם כן איסור שבת, (ממה שנצטוו בעל פה באופן כללי במרה), אלא דאיסור הלקיטה (הראשון המפורש בכתוב בפירוט) לא קיימו אפילו פעם אחת.

אבותינו נצטוו במצוות שבת חירף עון צאתם ממצרים. כבר במצרים טעמו לראשונה את השבת של יום מנוחה, בה יכלו לנוח מעבודתם הקשה על מנת לעסוק בענייני הרוח, אותו עיסוק שהחזיק ושתיוק את רוח האומה בחשכת גלותה ובקושי שעבודה. ברם, אם כי לא הגיעו עדיין לדרגת שבת של איסור מלאכה, דאג משה רבנו כי כבר אז תותאם השבת לאותו יום של מעשה בראשית עליו נאמר 'בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלוהים לעשות' (מדרש בראשית רבתי, מיוחס לר' משה הדרשן). לאט לאט נתגלה להם אורה של שבת, תחילה בעל פה ואח"כ בתורה שבכתב, תחילה באופן כללי ואח"כ בפרטיה ובדקדוקיה. מצווה יסודית זאת, השקולה כנגד כל המצוות, המעידה על חידוש העולם על ידי בורא מכון, לא בבת אחת ניתן לגלות את יופיה ואת כל הדרה, אלא ריזח שמה התורה בין גילוי אספקט זה ואחר של אותה שבת מלכתא.

## [ב] 'ראו כי ה' נתן לכם השבת' - האמונה והביטחון

עברו שבועות אחדים מאז החלו בני ישראל 'להתעסק' במצוות שבת, והנה לפני מתן תורה, באמצע חודש אייר, צירף להם ה' את המצווה הזאת לנס ירידת המן, כמצווה מחייבת. תמוה הדבר, לשם מה ראה הקב"ה להקדים את תחולת מצווה זו שבועיים לפני הצווי, 'זכור' ו'שמור' את יום השבת לקדשו? מה לחץ ומה זירז את הקדמת חיוב מצוות שבת? ועוד, למה נצטוו על מצווה זו דוקא עם מצוות המן? כבר ראינו את דברי אברבנאל בעניין חשיבות השבת 'המורה על החידוש'. מצווה גדולה זו באה ללמד ענייני אמונה; יהודי המחלל שבת בפרהסיא נחשב כעובד עבודה זרה, וזה השומר שבת מחללו מעיד על אמונתו בחידוש העולם על ידי הקב"ה. אולם לא די ליהודי בקיום מצוות האמונה, עוד נדרשת ממנו מצוות הביטחון - מצווה הבנויה על אמונה, אם כי לא תמיד באה בעקבותיה.

## (א) ספר האמונה והביטחון (המיוחס) לרמב"ן

האמונה והביטחון הם שני עניינים שהאחד צריך לחברו, ואין חבירו צריך לו, שהאמונה קודמת לביטחון ומתקיימת בלב המאמין, אף-על-פי שאין הביטחון עמה ואינה צריכה לו בקיומה, לפיכך אינה מורה עליו. אבל הביטחון מורה עליה, שאי אפשר לו להיות קודם לה ולא להתקיים בלעדיה. וכל הכוטח

יִקְרָא מֵאֲמִין, אֲךָ לֹא כָל הַמֵּאֲמִין יִקְרָא בּוֹטָח. כִּי הָאֲמוּנָה כִּמּוֹ הָאֵילָן, וְהַבֵּיטְחוֹן כִּמּוֹ הַפְּרִי... כִּי יֵשׁ אֵילָנוֹת שְׂאִינָם עוֹשִׂים פְּרִי... אֲבָל אֵין פְּרִי בְּלֹא אֵילָן... וְכִמּוֹ הַחֲסִידוֹת שֶׁהֵיא מוֹרָה עַל הַחֲכָמָה, שְׂאֵי אֲפֹשֶׁר לִהְיוֹת (חֲסִיד) אֲלֵא אִם כֵּן הֵיָה חֲכָם, כִּמּוֹ שְׂאֲמָרוֹ (אֲבוֹת ב, ה): 'אֵין בּוֹר יִרְא חֲטָא וְלֹא עִם הָאָרֶץ חֲסִיד', אֲבָל אֵין הַחֲכָמָה לְאוֹת עַל הַחֲסִידוֹת שְׂאֲפֹשֶׁר שִׁיְהִיָּה חֲכָם וְהוּא רִשְׁעָ.

וְכֵן הָאֲמוּנָה וְהַבֵּיטְחוֹן; כָּל הַבוֹטָח מֵאֲמִין, לְפִי שְׂאֵין אָדָם בּוֹטָח אֲלֵא בְּמִי שְׂמֵאֲמִין שֶׁהֲרִשׁוֹת בִּידוֹ לְמִלְאַת שְׂאֲלָתוֹ. וְאֵין כָּל הַמֵּאֲמִין בּוֹטָח, כִּי לְפַעֲמִים יִרְא שְׂמֵא יִגְרוּם הַחֲטָא, אִו שְׂמֵא קִיבַל שְׂכָר עַל מַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים בְּנִסִּים שֶׁעָשָׂה לוֹ הַבוֹרָא, וּמֵאֲשֶׁר מוֹצֵא עֲצָמוֹ חוֹטָא וּפּוֹשֵׁעַ כְּנֶגֶד חֲסִידֵי הַבוֹרָא יִתְבַּרַךְ אֵינוֹ נוֹשֵׂא נַפְשׁוֹ לְבִטּוֹחַ בּוֹ שִׁיִּצְיִלְהוּ מִצָּרָתוֹ, אִו שִׁיִּחַן לוֹ רִצּוֹן לְבוֹ וְתַאוּוֹתוֹ, וְעַל כֵּן יִשְׁתַּדֵּל בְּנוֹהֵג שְׂבַעוֹלָם לְהִינְצֵל מִצָּרָתוֹ אִו לְהַשִּׁיג שְׂאֲלָתוֹ וּבִקְשָׁתוֹ. וְלֹלֵא הִירְאָה שְׂמֵא יִגְרוּם הַחֲטָא, הֵיָה הַהֲשַׁתְּדָלוֹת לְהִינְצֵל אֲפִילוֹ עַל יְדֵי נוֹהֵג הָעוֹלָם חֲסִירוֹן בְּאֲמוּנָתוֹ, שֶׁהֲרִי כְּתִיב (תְּהִלִּים לז, כה): 'לֹא רִאִיתִי צְדִיק נֶעֱזַב וְזָרְעוֹ מִבְּקֶשׁ לַחֵם...'. וְשְׁנֵי הָעֲנִיִּינִים הָאֵלֶּה, שֶׁהֵן הַבֵּיטְחוֹן וְהָאֲמוּנָה, הַזְּכִירָם יַחַד בְּפִסּוֹק אֶחָד כִּמּוֹ שְׂכָתוֹב (תְּהִלִּים יז, ז): 'בְּטַח בַּה' וְעָשָׂה טוֹב, שְׂכֵן אָרֶץ וְרַעַה אֲמוּנָה', הַקְּדִים לְהַזְהִיר עַל הַבֵּיטְחוֹן תַּחֲלִילָה וְאַחַר כֵּךְ עַל הַמַּעֲשָׂה הַטּוֹב (= שְׂמִירַת מִצְוֹת הַמַּעֲיָדָה עַל אֲמוּנָתוֹ בַּה'), לְהוֹדִיעַ שֶׁהַבֵּיטְחוֹן הוּא שִׁיבְטַח בּוֹ שִׁיעֲזָרְהוּ לַעֲשׂוֹת מִצְוֹתָיו. וְאֵילוֹ אָמַר 'עָשָׂה טוֹב וּבְטַח בַּה', הֵיָיְתִי אֹמֵר כִּי הַבֵּיטְחוֹן הַזֶּה שֶׁהַזְּהִיר עֲלָיו הוּא נֹאמֵר עַל שְׂכָר הַמַּעֲשָׂה הַטּוֹב וְלֹא עַל צְרָכֵי הָעוֹלָם הַזֶּה...

וְאִם מִחֲבַר 'הָאֲמוּנָה וְהַבֵּיטְחוֹן' גִּילָה לָנוּ כִּי שְׁנֵי מוֹשְׁגִים אֵלֶּה בָּאִים בְּפִסּוֹק אֶחָד, הֵר לְפָנֵינוּ בְּפִרְשַׁת הַמֶּן הַצְּמִידָם הַכְּתוּב בְּעִנִּיָן אֶחָד, כְּשֶׁקְּדָמָה מִצְוֹת הַבֵּיטְחוֹן (הַמֶּן) לְמִצְוֹת הָאֲמוּנָה (שַׁבַּת) בְּכִמָּה יָמִים. מְדוּר יוֹצֵאֵי מִצְרַיִם גְּדַרְשָׁה מִידָה עֲצוּמָה שֶׁל בֵּיטְחוֹן מְדֵי יוֹם בְּיוֹמוֹ, בְּרִאוֹתָם אֵת לַחֲמָם נִמַּס בְּשֶׁמֶשׁ, וְאֵין מְגִיָן לְקַחַת לְיוֹם הַמַּחֲרָ.

(ב) מִשְׁךְ הַחֲכָמָה (בְּשַׁלַּח ד"ה וַיִּקְצוּף עֲלֵיהֶם מִשָּׁה)

פִּירוּשׁ שְׂבֵאֲמַת הֵיָה בְּזֵה בֵּיטְחוֹן נִפְלֵא וְנִסְיוֹן תְּמִידִי, כִּי הֵמָּה בְּאָרֶץ לֹא זְרוּעָה וּמוֹנַח מֶן, וְהוֹלֵךְ לְאִיבּוֹד, וְהֵמָּה לֹא יִלְקָטוֹן רַק הַנֶּצֶרֶךְ לְאוֹתוֹ יוֹם. וְזֵה נִסְיוֹן תְּמִידִי בְּכָל יוֹם.

בְּעוֹד שְׂבַעֵל 'הָאֲמוּנָה וְהַבֵּיטְחוֹן' מִבֵּין לְמָה הַדְּאָגָה לַעֲתִיד בְּדֶרֶךְ הַטְּבַע אֵינָה פּוֹגַעַת בְּמִידַת הַבֵּיטְחוֹן, כְּשֶׁדּוֹאֵג לְמַעֲשָׂה שְׂמֵא גֵרָם חֲטָאוֹ לְאֵי רִצּוֹן מֵאֵת ה', חוֹקֵר בְּעַל 'חוֹן אִישׁ' לְהַגְדִּיר הַגְּדֵרָה מְדוּיִיקַת אֵת הַמוֹשֵׁג 'בֵּיטְחוֹן'. מֵתִי בּוֹטָח הָאָדָם בַּה', וּמֵתִי לְמַעֲשָׂה בּוֹטָח הוּא בְּעֲצָמוֹ?

## (ג) חזון איש (על אמונה וביטחון, פרק ב)

טעות נושנת נתאזרחה בלב רבים במושג הביטחון. שם ביטחון המשמש למידה מהוללת ועיקרית בפי החסידים, נסתובבה במושג חובה להאמין – בכל מקרה שפוגש האדם והעמידתו לקראת עתיד בלתי מוכרע ושתי דרכים בעתיד, אחת טובה ולא השנייה – כי בטח יהיה הטוב, ואם מסתפק וחושש על ההיפך הטוב הוא מחוסר ביטחון. ואין הוראה זו בביטחון נכונה, שכל שלא נתברר בנבואה גורל העתיד אין העתיד מוכרע, כי מי יודע משפטי ה' וגבולותיו יתברך?! אבל עניין הביטחון הוא האמון שאין מקרה בעולם, וכל הנעשה תחת השמש הכל בהכרזה מאתו יתברך. ובהיות פעולת האמונה על עורקי החיים היא בכלל מצוות בני אדם. וכשם שמידת הענוה ומידת הרחמים וכיוצא בהן מן המידות, אין להם ממקרי צורת הגשם, שצורת הגשם קשורה בקצב ובמידה, ואם תפסיד קצבה תופסד צורתה, וכלי שבור אינו כלי אלא חרס. אבל מידות בני אדם מתחלפות למדרגות געלות זו מזו, ולכל איש יש ממידת הענוה וממידת הרחמים, אבל אין בני אדם משתווים בזה, והם זה למעלה מזה. כן מידת האמונה, יש בה מדרגות זו למעלה מזו, וקטני אמונה גם כן בכלל מאמינים, כיון שאינם בכלל הכופרים והמינים, אבל אמונתם חלושה, ואין פעולת אמונה שולטת עליהם, רק נגד עבירות היותר מפורסמות ואשר כל הציבור נזהרים בהם. ומהם שאמונתם יותר ניכרת. וכן ההתחלפות למעלות ומדרגות פשוטה על קהל הצדיקים החיים באמונתם בכללותם, אבל נבדלים בפרטיותם זה למעלה מזה וזה למעלה מזה. וכאשר האדם נפגש במקרה אשר לפי הנוהג שבעולם צפויה אליו סכנה, מדרכי הטבע לפחד מטבעת העולם, וקשת רוחו ירפהו מלזכור שאין המקרה אדוניה לו, ושאין מעצור לה' מלהושיעו ולהכין מטבבים שיחליפו את כל המסוככים. וההבלגה בשעה הקשה הלזו, ולהשרות בקרבו את האמת הידועה כי אין כאן לפנינו שום פגע רע מיד המקרה, רק הכל מאתו יתברך בין לטוב בין למוטב, ואשר שורש אמונתו מפיגה בחברתו ונותנת לו אומץ להאמין באפשרות ההצלה, ושאין לפניו נטייה לרע יותר מנטייה לטובה, עניין זה יקראו מידת הביטחון.

וממידת הבטחון להעמיד עצמו על גקודת האמונה, אף בהעלותו על מחשבתו צד היסורים, ושיהיה לכו ער כי לא המקרה פגעתו, שאין מקרה בעולם כלל רק הכל מאתו יתברך... ולהאמור: האמונה והביטחון אחת היא, רק האמונה היא המבט הכללי של בעליה והביטחון המבט של המאמין על עצמו. האמונה בבחינת הלכה, והביטחון בבחינת מעשה. נקל להיות בוטח בשעה שאין עיקר התפקיד של הביטחון, אך מה קשה להיות בוטח בשעת תפקידו באמת. נקל לשגר בפיו ובשפתיו את הביטחון,



שהוא להלכה ולא למעשה, רק במתענג על דמיונות מזהירים ומשמחים, ומרוב הימים הוא מטעה את עצמו ומטעה את האחרים, כי אמנם עלה על בני גילו במידת הביטחון, ולאמיתת הדבר משמש במידה זו להטבת חלומות נעימים על העתיד הכמוס. ואמנם בזאת ייבחן אם פיו ולבו שוין, האם בוטח הוא באמת או אך לימד לשונו לצפצף 'ביטחון, ביטחון', ובלבו לא קיננה, כאשר נפגש במקרה הדורש ביטחון, ואשר בשעה זו תפקידו של הביטחון לנהלו, להחלימו ולרפאותו. האם בשעה הקשה הלזו פנה אל הביטחון ויבטח בו, או דוקא בשעה זו לא פנה אליו, ופנה אל רהבים ושטי כזב, אל אמצעים מגונים ותחבולות שוא.

וכשם שבעל 'האמונה וביטחון' יבאר (יחד עם רש"י ושאר המפרשים) מדוע אין לראות בתגובתו של יעקב אבינו בעת צרה ('ויירא יעקב מאוד ויצר לו') חוסר ביטחון, אלא פעולה על פי כללי הביטחון המביאים בחשבון את שינוי מהלך הדברים מצד הקב"ה עקב שינוי באדם עצמו ('שמא גרם החטא'), מבאר בעל 'חזון איש' מה דופי ראו חז"ל ביוסף בבקשו את שר המשקים 'וזכרתני', אשר בגלל בקשה זו גזר עליו להישאר עוד שנתיים בבית הסוהר - 'ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו, ויהי מקץ שנתיים ימים...'

### (ד) חזון איש (שם)

אם כי עיקרי הביטחון מחובת הלב, ומסתעפים ממנו מצוות מעשיות, כחובה על מניעת מפעולות נגד חברו, יש בזה גם גדרים בפעולות של השתדלות המותרת, ולפעמים הביטחון מתנגד להשתדלות ואוסר אמצעים מיוחדים. והנה נתחייבנו לדון במחשבתנו כל פעולה טרם עשייתה, אם היא מוסכמת ממידת הביטחון. וחז"ל אמרו במדרש רבה פרשת מקץ, כי השתדלותו של יוסף הצדיק לבקש משר המשקים 'וזכרתני', היתה כולזול במדת הביטחון. ואמרו: 'אשרי הגבר אשר שם בה' מבטחו' - זה יוסף, 'ולא פנה אל רהבים' וכו' שבשביל שפנה אל שר המשקים נתוסף לו שתי שנים. רצונם לומר, יוסף ידע שאין הצלחתו תלויה בהשתדלות והכל מיד ה', אבל בהיות שנתחייב האדם בפעולות ולא לסמוך אגיסא, חייב יוסף את עצמו לשמש בהזדמנות זו ולבקש משר המשקים. ואמנם בהיות שלפי תכונת הרחמים אין בטבעו לזכור ולהיטיב, אין ראוי המעשה הזה רק מתוך יאוש, והמיואש עושה כל מה שיכול אף דברים הרחוקים מכל תועלת. אבל אין לבוטח לעשות כמו אלה, ואין פעולה זו מפעולות החובה, ויש במעשה זה כעין זריית אבק על זוהר האמונה והביטחון. ואחר שאינה חובה, היא אסורה. וכוונת חז"ל על הפעולה, ולא על מידת הביטחון של יוסף חלילה. וידע יוסף שאין עזר מבן אדם בלתי מיד ה' לבדו, אבל

מה שחייב עצמו לשאול משר המשקים לא היה לפי קבלת חז"ל דין אמת, אלא לא היה לו לפנות אל רהבים.

ואם קשורה מצוות שבת במצוות המן בכך שאמונה קשורה בביטחון, רואה בעל פנים יפות, הרב פנחס הלוי הורוביץ, את סמיכות הפרשיות בין שתי המצוות האלו, בכך שהמצוות הקשורות במן לימדו על יסוד גדול ביסודות הלכות שבת.

### (ה) פנים יפות (שמות טו, ה)

ויותר יש לפרש שבזכות מצוות ההכנה על שבת, הוא הוא הגורם לברכה עליונה בשבת כל ימות השבוע לכך צריך האדם לזרז להכנת סעודת שבת, שעל ידי זה מתעורר הברכה. לכך ירד המן בערב שבת כדי שילקטו ויכינו על שבת, ועל-ידי-זה יתעורר הברכה לבוא בשבת על כל ימי השבת.

וירמוז בזה מה שכתוב 'והיה משנה על אשר ילקטו יום יום' ולא אמר 'על אשר ללקטו יום יום', ירמוז שעל ידי זה שיכינו על השבת תבוא הברכה על אשר עתידים ללקוט יום יום.

חשיבותו של היום הקדוש מחייבת כי 'חול מכין לשבת ואין שבת מכינה לחול'. הטפל מכשיר לעיקר, ושבת שהיא עיקר ויסוד ביהדות כעדה נאמנה על חידוש העולם, עומדת איפוא במרכז השבוע, כשכל יתר הימים מכינים לקראתה ונהנים מכרכתה. מצוות אמונה (שבת) ניתנה יחד עם מצוות הביטחון (מן). 'האמונה קודמת לביטחון', ולכן לא יכול היה הקב"ה לתת את מצוות הביטחון (מן) כל עוד לא נתן את מצוות האמונה (שבת). כך מצוה הקב"ה שילקטו 'דבר יום ביומו, למען אנסוהו הילך בתורתו אם לא' (פסוק ד), ותיכף לאחר מכן, מצוה את מצוות 'והיה ביום הששי... והיה משנה...'. (פסוק ה). ואמנם נראה כי את מצוות השבת, אותה שמע משה רבינו יחד עם מצוות המן, לא ציוה משה את בני ישראל באותו מעמד, שהרי באו לשאול אותו פשר העניין 'ויהי ביום הששי לקטו לחם משנה, שני העומר לאחד, ויבואו כל נשיאי העדה ויגידו למשה' (פסוק כב).

### (ו) רש"י (בשלח טז, כב)

שאלוהו מה היום מיומים? ומכאן יש ללמוד שעדיין לא הגיד להם משה פרשת שבת שנצטווה לומר להם 'והיה ביום הששי והכינו' וגו' עד ששאלו את זאת. אמר להם 'הוא אשר דבר ה' שנצטוויתי לומר לכם. ולכך ענשו הכתוב, שאמר לו 'עד אנה מאנתם' (פס' כח) ולא הוציאו (- את משה) מן הכלל.

### (ז) ומבארים חז"ל (שמות רבה כה, יד) כי צד שכה משה את מצוות השבת

ויבאו... ויגידו למשה. 'זיותירו אנשים ממנו וגו' ויקצף עליהם משה' (פסוק כ), כיוון שכעס שכה לומר להם שילקטו ביום הששי שני עמרים

לאחד. \* כיון שהלכו ולקטו ביום השישי ומצאו כפליים, באו הנשיאים ואמרו למשה, שנאמר: 'ויבואו כל נשיאי העדה ויגידו למשה', בא לכלל כעס, ולכן בא לכלל טעות.

ונשאלת השאלה, למה דוקא כאן בא אדון הנביאים לכלל כעס. ומבאר בעל 'משך חכמה' למה קצף משה בראותו כיצד החמיצו בני ישראל את מצוות הביטחון, 'זה נסיון תמידי בכל יום'.

(ח) משך חכמה (ד"ה ויקצוף עליהם משה) אבל כאשר הותירו, 'זירום תולעים ויבאש', ואם כן הוא (- המן) ללא תועליות, כי אם ילקטו (יותר מאשר נצטוו) מה יהיה, הלא ירום תולעים ויבאש?! (ואם כן ביטלו בכך בני ישראל את נסיון הביטחון, באשר לא כדאי להם לנסות אפילו לצבור למחר). ובטל הנסיון והתקיים רצון ה' האמיתי, ולכן קצף עליהם משה. אבל ה' יתברך לא קצף, כי הוא לתועליות, כי יהיה הנס גדול בשבת שלא הבאיש, ובלא זה לא ידעו הנס של שבת.

על הפסדה של מצוות ביטחון קצף משה, אולם לא כך ה', שראה כי בהפסד מצוות הביטחון (מן) יצא שכר מצוות האמונה (שבת).

שלא כדעת רש"י, מפרש הרש"ר הירש כי משה בכוונה לא גילה לבני ישראל את העומד להתרחש ביום השישי, ערב שבת.

### (ט) פירוש הרש"ר (שמות טז, כב)

אסור היה למשה להודיע לעם את אשר הוגד לו על יום השישי (בפסוק ה). ללא כל הכנה מצדם ייפגשו הם במפתיע בעובדה של שבת ובהשגחתו המיוחדת של הקב"ה על צרכי עמו ישראל. בדרך זו ישפיעו עליהם מאורעות היום השישי עוד יותר.

אם נאמר, איפוא, כי לא ציווה משה את בני ישראל בדבר לחם משנה (וזהיה משנה על אשר ילקטו יום יום), נשאלת השאלה כיצד להבין את דברי התורה 'ויהי ביום השישי לקטו לחם משנה שני העומר לאחד' (פסוק כב). מפסוק זה נראה כי ידעו כבר על מצוות לקיטת לחם משנה! על זה משיב בעל 'זה ינחמנו' בפירוש המכילתא: אף על פי שלא לקטו ביום ו' יותר מבשאר הימים, מכל מקום היה כפל; כלומר הלחם שלקטו (עומר אחד) הפך להיות 'לחם משנה' בבואם הביתה. ומבארים חז"ל כי נס זה לא היה חד פעמי כי אם אחד הנסים הקבועים של פרשת המן במדבר.

\* וכן בויקרא רבה יג, א: ויקצוף עליהם משה, א"ר הונא: בג' מקומות כעס משה ונתעלמה ממנו הלכה, ואלו הם: שבת, ובכלי מתכות ואונן. בשבת מניין? שנאמר: 'זיותירו אנשים ממנו וגו'', כיוון שכעס שכת לומר להם הלכות שבת. אמר להם (פסוק כג): 'הוא אשר דבר ה' (כבר) אכלוהו היום כי שבת היום לה'.'

**(י) מכילתא דרבי ישמעאל**

ויברך אלוהים, במה ברכו? כמן, שבכל ימות השבת משהיה מביא עומר אחד לא היה מוצא בידו אלא עומר אחד, שנאמר: 'עומר לגולגולת וגו''. בערב שבת מי שהיה מביא עומר אחד, "היה מוצא בידו שני עומרין, שנאמר: 'שני העומר לאחד'.

**(יא) ומבאר החוקוני כי ברכת השבת היא זו**

ממשמע שנאמר 'לחם משנה', איני יודע שהוא 'שני העומר'? ומה תלמוד לומר 'שני העומר לאחד'? — שני העמרים ליום המיוחד הוא שבת, לכך הלמד בקמץ, לאחד המבורר המיוחד.

ולא רק שונה היתה מנת המן של יום שישי מן המנה של כל ימות השבוע בכמותה, כי אם הבדל איכותי ניתן היה למצוא בה.

**(יב) מכילתא דרבי ישמעאל**

'והיה משנה' — לחם משונה. אתה אומר לחם משונה הוא או אינו אלא לחם כפול? כשהוא אומר (פסוק כב) 'שני העומר לאחד', הרי לחם כפול אמור, ת"ל 'לחם משנה' — לחם משונה. כיצד? בכל יום היה בו עומר אחד, ובשבת שני עומרין, בכל יום היה ריחו נודף, ובשבת יותר, בכל יום היה מצולהב כזהב, ובשבת יותר.

משונה היה המן שירד ערב שבת! ויחד עם זאת אי ירידתו ביום השבת עוררה שאלה בלב בני ישראל אם הפסקה ארעית היא זו או שמא בזה נגמר הענין לגמרי עם כל התוצאות הנובעות מכך.

**(יג) פירוש מרגניתא דר"ב (ד"ה היום לא תמצאוהו)**

ואם תאמר, היאך נסתפקו מהמן שלקטו בו אדר (שבו מת משה רבינו אשר בזכותו ירד המן) עד ט"ו בניסן (בו התחילו לאכול מתבואות ארץ ישראל); והלא המן לא היה דבר המתקיים, אלא מיד למחרתו נבאש ונעשה רימה? ויש לומר שזה לא היה אלא בזמן שהיה יורד, שלזאת היה נבאש למען יבטח בה שיתן מזונו דבר יום ביומו. אבל לאחר שפסק ולא היה יורד, לא נבאש ולא נעשה רימה, עד כאן לשונו (של בעל באר היטב).

ולפי זה יש לומר, לפי שראו שמערב שבת לשבת לא נבאש, סברו שפסק המן ולא יירד עוד, ולכך לא נבאש, ורימה לא היתה בו, ואם כן אפשר היה להם היתר לאכול הנותר בלי היתר מפורש, ולזה באו אל משה, והשיב להם 'אכלוהו היום', כי באמת לא פסק המן מלירד עוד, ומה שלא הבאיש

הוא מטעם שירד לצורך שבת. ולזה אמר כי 'שבת היום לה', היום לא תמצאוהו בשדה', הא למחר ימצאוהו כי לא פסק עוד.

והנה סוף סוף בפסוק כג ('הוא אשר דבר ה' שבת שבתון קודש לה' מחר') גילה משה רבינו לבני ישראל את חובת שמירת מצוות שבת. ועם התחזקות רגש האמונה, נתערער רגש הביטחון.

(יד) רש"י (בשלח טז, כה, ד"ה אמר להם משה) ראה אותם דואגים שמא פסק המן ולא ירד עוד, אמר להם; 'היום לא תמצאוהו', מה ת"ל 'היום' היום לא תמצאוהו אבל מחר תמצאוהו.

ולמרות אזהרתו של משה, 'ששת ימים תלקטוהו וביום השביעי שבת, לא יהיה בו', היו בין בני ישראל קטני אמונה 'יהי ביום השביעי ויצאו מן העם ללקוט, ולא מצאו'. רק ניתנה שבת ראשונה כמצווה מחייבת, והנה באו אלה וחיללוהו, ולולא זה לא היה שולט בעם ישראל כל אומה ולשון.

(טו) ומגדיר החזקוני את חילול השבת וחיללו את השבת בהוצאת כליהם, וכבר אמר 'שבתון, שבת קודש יהיה לה' מחר'.

משה קצף על חוסר הביטחון, והנה עתה מוכיח ה' את בני ישראל על חוסר האמונה! ברם, לא את החוטאים בלבד מוכיח ה' כי אם גם את אדון הנביאים משה רבינו עצמו!

(טז) בבא קמא צה, ע"א 'עד אנה מאנתם'. אמר ליה רבא לרבה בר מרי, מנא הא מילתא דאמרי אינשי בהדי הוצא לקי כרבא ('בהוצאת הקוץ הגדול ליד הכרוב ניזוק אף הכרוב עצמו) דכתיב 'עד אנה מאנתם לשמר מצוותי'.

(יז) ומבאר בעל משך חכמה את יסוד דרשת חז"ל ופירוש משום דלא כתיב 'לאמר', ומשמע שלמשה גם כן היה מדבר, ופשוט.

(יח) ומבאר בעל פנים יפות על מה היה רוגז גם על משה

נראה מה שצווה להם שילקטו שיעור עומר לגולגולת לכל אחד, אף דכתיב בתר הכי (= אח"כ) 'וימודו בעומר, ולא העדיף המרכה וכו'', דאפילו לקט מעט היתה הברכה בו למלאת עומר לגולגולת, ואפילו הכי ציווה להם שלא יסמכו על הנס כמו שאמרו חז"ל, שלא היו ראויים ליהנות ממעשה נסים (גלויים קבועים). וציווה (איפוא) להם שיכוונו למידת עומר לגולגולת, ואם

לא יוכלו לצמצם הן לרב או למעט, בזה היה הנס להשוות את כולם יחד למידת עומר לגלגולת. וזה היה הטעם שאמר הקב"ה למשה מיד (כלומר ביום ראשון בשבוע ולא ביום שישי) 'והיה ביום השישי והכינו את אשר יביאו, היינו שביום השישי יכינו את עצמם ללקוט שני העומר לאחד, ולא יצטרכו לנס. והיינו דאמרה חז"ל במה שאמר הקב"ה 'עד אנה מאנתם לשמור מצוותי, וכלל את משה עמהם, (על) מה שלא אמר מיד לישראל (את דיני יום ו', אלא המתין) עד לאחר שבאו נשיאי העדה אליו נמצא בלקיטתם לחם משנה. והשיב להם 'הוא הדבר אשר דבר ה', כי גרם שהוצרך להיות נס, שלא לקטו אלא שיעור עומר א' ומצאו בו לחם משנה. ועוד שמנע מהם מצוות הכנה שיכוונו ללקוט שני עמרים כדי להכין עול שבת... אבל כיוון שלא פירש להם הכנה אלא באפייה ובישול שאי אפשר בשבת, אבל סברו שירד גם בשבת לאכלו כמות שהוא.

והנצי"ב, בפירושו לספרי, מרחיק לכת באמרו כי לא רק שלא נצטוו לשמור את השבת במרה, אלא אף בפרשת המן לא ציווה משה את העם במצווה הזאת. משה חשב, כי השבת עדיין 'שבת לה', ולא הבין כי הכוונה היא ל'שבת לכם'. טעות זו (אולי עקב 'ויקצוף') בהבנת כוונת ה', היא שגרמה (כנראה) לכך שנכלל משה בלשון 'מאנתם'.

### (יט) עמק הנצי"ב לספרי קיג (עמוד נו)

ועל פי זה, יבואר הא דתני במכילתא בשלח לזה הפסוק, 'ראו כי ה' נתן לכם השבת': אמר להם משה, היוזרו כי ה' נתן לכם את השבת שתשמרוה. ולכאורה, מה הסביר התנא בזה? ותו, תני לעיל במאמר שם (על הפסוק כה, 'ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום לה' היום לא תמצאוהו בשדה') אמר להם משה, אם תזכו וילשמור את השבת (וביטוי זה 'אם תזכו לשמור' מופיע שלוש פעמים במכילתא כשמדובר על פסוק כה, לפני פסוק 'ראו כי ה' נתן לכם את השבת'). ובאותו מאמר שני (בפרשה הבאה, פרשה ה, במכילתא בביאור הכתוב 'ראו כי ה' נתן לכם את השבת') תני, אמר להם משה, אם תשמרו את השבת וכו' ולא דבר ריק הוא השינוי לשון. אבל העניין, שמשעה שאמר הקב"ה 'והיה ביום השישי והכינו וגו'' (פסוק ה) אין בה אזהרה מפורשת, אלא יש לפרש בעצה טובה שהודיעם שלא ירד המן בשבת, אלא הכנה יש לפרש בעצה טובה שהודיעם שלא ירד המן בשבת, ואם כן, יכינו בערב שבת. וכסבור משה שעדיין לא הגיע הזמן שמוזרים על השבת, אלא הכנה שיוזרו בסיני, וגם כי שבת הוא לה' על כן ברכו וקידשו במן, ומשום הכי לא הזהירם משה על זה (בפסוק ה 'והיה ביום השישי והכינו את אשר יביאו והיה משנה על אשר ילקטו יום יום'). וגם אח"כ כשבאו נשיאי העדה לשאול על השינוי הודיע להם דשבת קודש הוא לה' (פסוק כג -

'ויאמר עליהם ראו הדבר אשר דבר ה' שבתון שבת קודש לה' מחר'. אבל לא הזהירם, ('את אשר תבשלו בשלו... היום לא תמצאהו בשדה... וכיום השביעי שבת לא יהיה בו'). ואח"כ אמר לו הקב"ה (פסוק כח): 'עד אנה מאנתם וגו'' כלומר שהיה להם להבין דל הזהירם על השבת נתן ה' לחם משנה, ובזה יש לומר שנענש משה במאמר 'עד אנה מאנתם' (שם נאמר 'ויאמר ה' אל משה) ...וזהו שחזר ואמר להם משה (פסוק כט) 'ראו' – פירוש התבוננו והיזהרו, כי 'נתן לכם השבת', כלומר לא למענו דשבת קודש לה', אלא לכם שתשמרוה.

והיינו הטעם במאמר הראשון שאמר לנשיאים 'אמר להם אם תזכו לשמור את השבת', כלומר שתיזהרו על זה, אבל במאמר השני שכבר נזהרו, אמר להם 'אם תשמרו את השבת' על כל פנים, פשוט שלא נזהרו עדיין במרה.

(כ) אחרת מבאר רבנו אברהם אבן עזרא את הכללת משה בלשון 'מאנתם'

ויאמר ה' אל משה; משה כנגד כל ישראל, והטעם, שיאמר לישראל ככה. וטעם 'מצוותי' על האנשים שהותירו ממנו עד בוקר, וטעם 'ותורתי' שהשם הורה להם טעם השבת, על כן לקטו לחם משנה. וטעם לשון רבים 'מצותי ותורתי', כי כל המצוות והתורות הם אמת בלי ספק כמשמעם, ויש בהם סודות בדברי הנשמה, ולא יבינום רק המשכילים, ועל כן כל מצוה היא שתים (נגלה ונסתר).